

จริยธรรมไม่ใช่เรื่องระดับบุคคลเท่านั้นจะต้องเป็นเรื่องระดับประเทศ และระดับสังคมด้วย จริยธรรมจะไม่มีถ้ามนุษย์ยังมีกิเลส 3 ตัว คือ ตันหา (ความอยากได) นานะ (ความต้องการยิ่งใหญ่) และทิฐิ (ความยึดมั่นในค่านิยมต่าง ๆ)

จริยธรรมจะยังยืนได้ต้องเป็นจริยธรรมแท้ จริยธรรมแท้ คือ จริยธรรมที่ทำให้มนุษย์มีความสุขถ้ามนุษย์ไม่มีความสุขจริยธรรมก็ไม่ยังยืน การพัฒนาที่ยังยืนจะต้องไม่ใช่การพัฒนาที่จะทำให้คนในอนาคตต้องยอมลดหย่อนความสามารถที่จะสนองความต้องการของเขาง ขณะเดียวกันคนในปัจจุบันก็ต้องไม่ลดหย่อนความสามารถที่จะสนองความต้องการในปัจจุบันลงด้วย มนุษย์จึงจะมีความสุขความสุข ทำให้เกิดความยังยืน ความยังยืนจะเกิดได้ก็ต้องมีขอบเขตของความต้องการ นั่นคือ ทางสายกลาง ทางสายกลางในด้านเศรษฐกิจ และด้านระบบอนิเวศ โดยมีความสามารถที่จะวิวัฒนาศักยภาพของมนุษย์ (evolvability) เป็นตัวสอดแทรกซึ่งจะต้องสมดุลกลมกลืนกันไป

สรุปว่า การพัฒนาจะยังยืนได้จะต้องมีหลักการดำเนินชีวิตและการพัฒนาที่เป็นแนวทางสายกลาง ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนเรื่องมัชณิมาปฏิปทาในพระพุทธศาสนา

3. แนวคิดการพัฒนาตามแนวทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา มีหลักคำสอนที่ใช้แก้ปัญหา คือ หลักคำสอนที่ใช้แก้ปัญหา คือ อริยสัจ 4 มี ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมารค ทุกข์ คือปัญหาหรือความเดือดร้อน สมุทัย คือ การค้นหาสาเหตุของทุกข์ นิโรธ คือการดับทุกข์หรือตัวปัญหานั้น มารค คือหนทางแห่งการดับทุกข์หรือวิธีการปฏิบัติเพื่อให้ทุกข์หมดไป อริยสัจ 4 จึงเป็นหลักที่นำไปใช้ได้กับทุกเรื่อง รวมทั้งการพัฒนาที่ยังยืนด้วย ทุกข์ของการพัฒนาที่ยังยืน คือ การพัฒนาที่ไม่ยังยืน สาเหตุหลัก เพราะเป็นการพัฒนาที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โลภและสิ่งที่มีชีวิต ดำรงอยู่ได้และไม่เกิดปัญหา เพราะความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การดับทุกข์ ก็คือ การพัฒนาไม่ว่าเรื่องใด ๆ โดยเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมาก จะต้องไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและต้องมีเพียงพอสำหรับความจำเป็นที่ต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันและอนาคต ที่จริงต้องเพียงพอสำหรับสิ่งที่มีชีวิตทุกชนิดด้วยซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ยังยืนอย่างแท้จริง วิธีการที่จะดับทุกข์

หรือมรรคทำได้อย่างไร ความจริงคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นคำสอนที่ปฏิบัติแล้วนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งสิ้น พระธรรมปีฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2544 : 194-201) ได้กล่าวถึงหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนสรุปได้ ดังนี้

3.1 ท่าทีต่อธรรมชาติ พระพุทธศาสนามองธรรมชาติว่า

3.1.1 ธรรมชาติเป็นที่รื่นรมย์ ให้มองเห็นและชื่นชมในความงามของธรรมชาติ มีความสุขอยู่กับธรรมชาติ

3.1.2 สิ่งทั้งหลายในธรรมชาติเป็นเพื่อนร่วมก្មธรรมชาติอันเดียวกัน คือ เป็นเพื่อเกิด แก่ เจริบ ตาย และเป็นไปตามหลักอนิจจัง ทุกชั้ง อนัตตา

3.1.3 ธรรมชาติเป็นสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าเกือกุลต่อการพัฒนาของมนุษย์ คือ พัฒนาจิตให้สงบเป็นสมាជิจจากสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่น ร่มเย็น และสังดเงียบ จิตสงบ เป็นสมាជิจเกื้อหนุนให้เกิดปัญญา

3.2 พฤติกรรมเศรษฐกิจ พระพุทธศาสนาสอนให้รู้จักรความพอประมาณ ความพอดี ให้รู้จักรแยกแยะคุณค่าที่แท้จริงกับคุณค่าเทียม จะทำให้ไม่ลุ่มหลงไปตามคุณค่าเทียม จะรู้จักรพอประมาณและพอดี

3.3 การสร้างสรรค์การใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หลักพระพุทธศาสนาสอนในเรื่องความไม่ประมาณ ถ้ามนุษย์ประมาณทำให้การสร้างสรรค์และการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะเป็นตัวการที่ทำลายมนุษย์ มนุษย์จะต้องไม่ประมาณและรู้เท่าทัน

ถ้าจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา กับธรรมชาติ พระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติตั้งแต่เริ่มกำเนิดพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสรู้ในป่า ใต้ต้นมหาโพธิ์ เดินทางสั่งสอนเผยแพร่พระธรรมคำสอนก็อยู่ในป่าเป็นส่วนใหญ่ สุดท้าย ก็เข้าสู่ปรินิพพานในป่า หลักคำสอนที่สาวกและพุทธศาสนิกชนทั้งหลายถือปฏิบัติ จึงเป็นแนวทางที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ เช่น ให้อยู่ท่ามกลางความสงบ ให้รักสันโหะ สม lokale ล่งเสริมให้พระเดินธุดงค์ เป็นต้น ในวนโรปสูตร พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องของป่าและน้ำว่า “ชนเหล่าใดปลูกป่า ปลูกสวน สร้างสะพาน สร้างโรงน้ำ ชุดบ่อน้ำ บริจาคอาคารที่พักอาศัย ชนเหล่านั้นได้บุญตลอดเวลาทั้งกลางวันและกลางคืน” (พระเมธีธรรมากรณ์ ยังถึงใน สมพร เพพสิทธิ, 2536 : 56) “ในทรอคนะของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ความสำเร็จของ

การพัฒนามีได้วัดกันด้วยการมีวัตถุ มีการผลิต มีการบริการ หรือมีรายได้ประชาชาติขยายตัวในอัตราสูง เราคาจะพึงวัดด้วยความไม่มีคนอดอยากยากไร้มากกว่านโยบายเศรษฐกิจของชาติ ต้องยึดคนเป็นหลักไม่ใช่ยึดวัตถุ คนต้องหลุดพ้นจากความทุกข์ยากทั้งทางร่างกายและจิตใจ” (ปริชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ, 2535 : 265-276) ทัศนะการเอาคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นทัศนะที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้แนวทางหนึ่งเมื่อกัน

พลโท ฉลอง โชคภากาค (2542 : 47) ได้สรุปตารางเปรียบเทียบวิถีชีวิตแบบพุทธและแบบอุตสาหกรรมไว้พอให้เห็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ วิถีชีวิตแบบพุทธและการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน คือ วิถีชีวิตแบบอุตสาหกรรมนิยม ดังนี้ (ตารางที่ 1.2)

ตารางที่ 1.2 เปรียบเทียบวิถีชีวิตแบบพุทธและแบบอุตสาหกรรมนิยม

วิถีชีวิตแบบพุทธ	วิถีชีวิตแบบอุตสาหกรรมนิยม
<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ลุ่มหลงวัตถุ - สนใจความต้องการพื้นฐาน - บริโภคอย่างมีเหตุผล - ไม่สะสมส่วนเกิน - ทำงานเพื่อสังคมและร่วมมือกัน - อหิงสาธรรม - อழิร่วมกับธรรมชาติ - ให้ทาน - อิสรภาพเสรี - เสنمอภาค - เศรษฐศาสตร์แห่งความรัก 	<ul style="list-style-type: none"> - แสวงหาวัตถุไม่มีลิ้มสุด - ปลูกปั่นความต้องการ - บริโภคไว้ขอ盆เขต - เน้นการสะสมส่วนเกิน - ทำงานเพื่อตนเองและแข่งขันกัน - รุนแรงและทำลายล้าง - พิชิตและชูดริดธรรมชาติ - เอาวัดเอาเบรียบเพื่อนมนุษย์ - ครอบงำ - แบ่งแยกชนชั้น - เศรษฐศาสตร์แห่งอำนาจนิยม

ที่มา : พลโท ฉลอง โชคภากาค, 2542 : 47.

วิถีชีวิตแบบพุทธ เป็นแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นมีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลแล้วแต่ในครั้งนั้นไม่มีคำว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ใช้หลักธรรมคำสอนมุ่งให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและนำไปสู่ความยั่งยืนสูงสุด (นิพพาน)